

Makale Türü: Araştırma
Gönderim Tarihi: 19 Eylül 2022
Kabul Tarihi: 22 Mayıs 2023

DOĞAL AFETLERDE SOSYAL MEDYA KULLANIMI: 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ ÖZELİNDE TWİTTER ÖRNEĞİ

THE USE OF SOCIAL MEDIA IN NATURAL DISASTERS: TWITTER EXAMPLE SPECIALLY OF 2023 KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKE

Yeşim ARGİN¹- 0000 0002 8899 6775

ÖZET

İnsanlık tarihi boyunca birçok doğal afet söz konusu olmuş ve bu süreçte iletişim faaliyetleri önemli bir rol oynamıştır. Tarihin her döneminde olduğu gibi haber alma ve iletişim kurma aktivitesi iletişim araçlarının gelişimiyle birlikte değişim ve dönüşüme uğramıştır. Böylece iletişim araçları afet döneminde önem arz eden ve ihtiyaç duyulan bilgi akışı kolaylaşmıştır. Özellikle sosyal medya araçları interaktif olması sebebiyle bu süreçte afetzedelere ulaşmak için en hızlı ve ulaşılabilir araç olarak ön plana çıkmaktadır. Kahramanmaraş merkezli depremde de sosyal medya araçları aktif şekilde kullanılmıştır.

Bu çalışmada 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş depremi çerçevesinde, sosyal medyanın hangi amaçla ve nasıl kullanıldığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Twitter'daki 6-7 Şubat 2023 tarihinde yapılan paylaşımlar belirlenen etiketler çerçevesinde nitel içerik analiziyle incelenmiştir. Çalışma sonucunda Twitter'ın; dayanışma ve yardımlaşma çağrısı, enkaz altı bilgisi, haber, bilgi ve duyuru paylaşımı gibi mesajların iletilmesinde ve koordinasyonu sağlama açısından önemli rol oynadığı görülmüştür. Bununla birlikte Twitter'da hükümet başta olmak üzere ilgili kurumlara yönelik eleştiri, etik ihlaller ve yalan içeriklere ilişkin paylaşımların da olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Doğal Afet, Kahramanmaraş Depremi, Sosyal Medya, Twitter

¹ yesim.argin@ozal.edu.tr

ABSTRACT

Throughout human history, there have been many natural disasters and communication activities played an important role in this process. As in every period of history, the activity of receiving news and communication has undergone changes and transformations with the development of communication tools. Thus, communication tools facilitated the flow of information, which is important and needed in the disaster period. Especially since social media tools are interactive, they come to the forefront as the fastest and most accessible tool to reach disaster victims in this process. Social media tools were also actively used in the earthquake centered in Kahramanmaraş.

In this study, it is aimed to determine for what purpose and how social media is used within the framework of the Kahramanmaraş earthquake that occurred on February 6, 2023. In this direction, the posts on Twitter on 6-7 February 2023 were analyzed by qualitative content analysis within the framework of the determined tags. As a result of the study, Twitter; solidarity and cooperation call, wreckage information, news, it has been seen that it plays an important role in transmitting messages such as sharing information and announcements and in ensuring coordination. However, criticism of relevant institutions, especially the government, on Twitter, It has been revealed that there are also ethical violations and posts about false content.

Keywords: *Disaster, Natural disaster, Kahramanmaraş Earthquake, Social Media, Twitter*

1. GİRİŞ

21. yüzyılda internet teknolojilerinin geniş bir alana yayılmasıyla birlikte kullanıcılar, çeşitli konularda istek ve beklentilerini bu mecralar üzerinden iletmeye başlamışlardır. Özellikle savaşlar, depremler, salgınlar gibi olağanüstü durumlar karşısında sosyal medya: kullanıcıların istek, duygu ve düşüncelerini zaman ve mekân engeline takılmadan iletebilmesine imkân tanımıştır. Başka bir anlatımla doğal afetler sonucunda iletişimi sağlayan alt yapının tahribatı söz konusu olmakta ve iletişim sekteye uğramaktadır. Ancak afet karşısında, zaman ve mekân kavramlarının sınırlarını yıkan sosyal medya, haber ve bilgilerin anında geniş kitlelere ulaşmasına imkân sağlamaktadır. Bununla birlikte bireylerin yardım isteklerini, dayanışma çağrısını veya düşüncelerinin dile getirilmesine de olanak sağlayan sosyal medya, doğal afetler karşısında gerekli tedbirlerin alınıp veya alınmadığına yönelik çeşitli tepkilerin ortaya çıkmasına da yol açmaktadır. Genel bir ifadeyle deprem, yangın, sel, kuraklık, tsunami, çığ gibi doğal afetler sonucunda sosyal medya gerek afetzedelerin yardım ve isteklerini geniş kitlelere iletmesi gerekse de içinde buldukları duruma çözüm arayışları gerekse de sorumlu olan yetkililere tepki gösterilmesi açısından birçok özelliği içerisinde barındırmaktadır. Dolayısıyla son yıllarda afetler konusunda sosyal medyanın rolünün kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

Afetler çerçevesinde sosyal medyanın rolüne yaklaşan birtakım akademik çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin 2010 Haiti depremi perspektifinden hareketle, sosyal medyanın afetlerdeki rolü üzerinde duran Yates ve Paquette (2011), sosyal medyanın afet müdahalesinde halkın katılımını arttırdığını ve önemli bir bilgi kaynağı olduğunu belirterek bu mecraların birtakım avantajlarının olduğunu ifade etmektedir. Wilson'un (2011) doğal afetler sırasında ve sonrasında sosyal medyanın afet müdahalesindeki rolü üzerinde durduğu çalışmasında, Japonya'daki 2011 depremi ve tsunamiyle ilgili bir vaka incelemesi yapmıştır. Bu doğrultuda sosyal ağların: yanlış bilgi yayma konusunda olumsuz özelliğe sahip olmasına rağmen; afetlerde bilgi ve yardım sağlamak amacıyla oldukça önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Karahisar (2016) ise, deprem sonrasında yaşanan en önemli sorunun resmi kurumlarda çift yönlü iletişimin olmadığını belirterek, deprem sonrasında yaşanan iletişim ve koordinasyon sorunlarının ortadan kalkmasının sosyal medyayla mümkün olacağını ortaya çıkarmıştır. Şahinsoy'un (2017) çalışmasındaysa 1999 Marmara ve 2011 Van depremi sonrasında kriz yönetimi açısından geleneksel ve yeni medya karşılaştırılarak çözümlenmiştir. Bu

çözümleme sonucunda özellikle Van depreminde, kullanıcıların sosyal medya aracılığıyla bölgenin eksikliklerini, yapılması gerekenleri ve yardımların yapılmasına katkı sağladığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada sosyal medyanın kriz esnasında önemli mecralardan biri olduğu görülmüştür. Afet kriz yönetiminde sosyal medya konusuna yaklaşan Mavi'nin (2020) çalışmasında ise, 30 Ekim 2020 İzmir depremi örneğinden hareketle kriz yönetim sürecinde sosyal medyanın: haber, bilgi ve duyuru paylaşımı, etkileşimi sağlama, tepkileri ortaya koyma, sembolikleştirme ve bireyleri bir araya toplama özelliklerinden dolayı önemli bir mecra olduğu tespit edilmiştir. İzmir Seferihisar depreminden hareketle afetlerde sosyal medya kullanımı konusuna etik ihlaller boyutuyla yaklaşan Usta ve Yükseler (2021) afet sonrasında sosyal medyadaki paylaşımların birtakım etik ihlalleri barındırdığı ve içeriklerin herhangi bir sınırlamaya tabii tutulmamasından dolayı afet yönetimini zorlaştırdığını belirterek afet sürecinde sosyal medyanın olumsuz tarafına dikkat çekmiştir.

Afetlerde sosyal medyanın rolüne yaklaşan mevcut çalışmalara bakıldığında, sosyal medyanın zaman ve mekân kısıtlamasına takılmadan haber ve bilgi sağlama, çift yönlü iletişime olanak verme ve afetzedelerin duygu ve düşüncelerine olanak vermesi ya da katılımcıların yardım çağrısında bulunması bakımından afetlerde genellikle birtakım avantajlarının olduğu üzerinde durulmuştur (Yates ve Paquette, 2011; Wilson, 2011; Dugdale, Van de Walle ve Koepplinghoff 2012; Kaigo, 2012; Crooks, Croitoru, Stefanidis ve Radzikowski, 2013; Karahisar, 2016; Subba ve Bui, 2017; Şahinsoy, 2017; Mavi, 2020; Usta ve Yükseler, 2021; Splendiani ve Capriello, 2022). Bunun yanı sıra afetler sırasında ya da sonrasında denetimin söz konusu olmaması bakımından etik ihlallerin de olduğu konusu üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte sosyal medyanın depremler sırasındaki veya sonrasında rolüne yönelik yapılan çalışmaların genellikle Twitter ekseninde ele alındığı görülmektedir (Kaigo, 2012; Crooks, Croitoru, Stefanidis ve Radzikowski, 2013; Subba ve Bui, 2017; Splendiani ve Capriello, 2022). Ancak 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş'ta aynı gün meydana gelen 7. 7 ve 7. 6 şiddetindeki deprem sırasında ve sonrasında sosyal medyanın rolü üzerinde herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Türkiye'de birçok can ve mal kaybına neden olan ve 11 ili etkileyen 2023 Kahramanmaraş depremi konusunda sosyal medya araçları yoğun bir şekilde kullanılmış ve söz konusu depreme yönelik ilk 48 saatte yaklaşık 52 milyon paylaşım yapılmıştır. Bu paylaşımların büyük bir bölümü ise Twitter aracılığıyla gerçekleşmiştir (<https://www.haberturk.com/>). Yaşanan felaket

konusunda Twitter’da birçok paylaşımın yapılmasına rağmen, depremin yaşandığı süreden yaklaşık iki gün sonra bu mecranın kapatılması bakımından, bu çalışmada Kahramanmaraş depremi çerçevesinde Twitter’ın nasıl bir rol oynadığı konusuna odaklanılmıştır. Bu çerçevede Twitter örneğinden hareketle, kullanıcıların depreme yönelik duygu ve düşüncelerini sosyal medya üzerinden nasıl ve ne şekilde dile getirdiklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Kahramanmaraş’ta meydana gelen deprem sonrasında Twitter nasıl bir rol oynamıştır?
2. Kahramanmaraş depreminde konusunda Twitter’daki paylaşımlar daha çok hangi kategoriler etrafında birleşmektedir?
3. Kahramanmaraş depremi konusu çerçevesinde Twitter’daki paylaşımlar kriz sürecinde nasıl bir rol oynamıştır?

Bu araştırma sorularından hareketle en fazla kullanılan etiketlerden: #deprem, #hataya, #depremoldu, #afad, #turkey, #hatayyardımbekliyor, #kahramanmaras, #gaziantep, #acil ve #enkazaltındayım, #depremiUnutmaUnutturma, #yardım, #Kahramanmarasdeprem etiketleri taranarak 6 Şubat 2023- 7 Şubat 2023 tarihlerindeki ilgili içerikler incelenmiştir. Verileri ortaya koymak amacıyla nitel içerik analizi tekniği kullanılarak ilgili paylaşımlar belirlenen alt temalar çerçevesinde yorumlanmıştır.

2. TÜRKİYE’DE AFET KAVRAMINA GENEL BİR YAKLAŞIM

İnsanlık tarihi kadar eski dönemlere dayandığı düşünülen afetler; ekonomik veya sosyal kayıplara yol açan, sosyal hayatı kesintiye uğratan ve genellikle beklenmedik bir zamanda gelişen olaylardır (Varol ve Gültekin, 2016). Başka bir tanımla afetler, insan ya da insan yerleşmeleri üzerinde ekonomik, sosyal, kültürel, fiziksel ve çevresel kayıplara yol açan, gündelik yaşamı ve insan faaliyetlerini durduran ya da kesintiye uğratan doğal, teknolojik ve insan kökenli olayların sonucunda ortaya çıkan olaylardır. Dolayısıyla afetler, yıkımlara yol açan olağanüstü olaylardır ve genellikle doğal ve yapay olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Güler, Çobanoğlu ve Baskı, 1994, 11).

Tarih boyunca insanlığı etkileyen doğal afetler (Soydan ve Alpaslan, 2014, 53) insanın bizzat önleyemediği fırtına, deprem, sel, dolu, kasırga gibi felaketlerin her biri olarak tanımlanmakta

(TDK, 2023) ve her yıl dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen doğal afetlerle birlikte binlerce insan hayatını kaybetmektedir (Soydan ve Alpaslan, 2014, 58). Öte yandan nükleer ve kimyasal kazalar, insan ihmali sonucunda gelişen yangınlar, çevre kirliliği, savaşlar, iç çatışmalar, terör ve göç gibi olaylar ve bu olayların doğurduğu sonuçların tümü ise yapay afetleri oluşturmaktadır (Ergünay, Gülkan ve Güler, 2008, 325). Dolayısıyla yapay afetler genellikle insanların müdahalesi sonucunda gerçekleşirken, doğal afetler ise insanların bizzat kontrol edemediği bir durum sonucunda gerçekleşmektedir (Soydan ve Alpaslan, 2014, 58). Gerek doğal gerekse yapay afetler, dünyanın birçok ülkesinde görülmekle beraber Türkiye’de de sıklıkla adından söz ettirmektedir.

Türkiye’de depremler başta olmak üzere sel, heyelan gibi doğal afetler sıklıkla görülmektedir. Anadolu coğrafyasının jeolojik yapısı bakımından tarih boyunca sayısız deprem yaşamıştır (Genç, 2007, 205). Başka bir anlatımla Türkiye’nin tektonik oluşumu, meteorolojik özellikleri ve jeolojik yapısı bakımından, Türkiye hemen her zaman doğal afetlerle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye’de meydana gelen doğal afetler can kayıpları, yaralanmalar ve mal kayıplarına neden olmuş ve özellikle depremler, birçok can ve mal kaybına neden olan doğal afetler içerisinde önemli bir konumda yer almıştır. Çünkü Türkiye, yeryüzünün en aktif deprem kuşaklarından birisi olan, Akdeniz, Alp, Himalaya deprem kuşağı içerisinde bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye coğrafyası, Alp sıradağları, Asya ile Avrupa kıtalarının birbirlerini sıkıştırdığı kuvvetlerin etkisiyle meydana gelmiştir (Ergünay, 2007, 2-6).

Türkiye’nin engebeli bir jeolojik yapıya sahip olması sonucunda, insanlar düz tarım alanlarına yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Tarım arazilerine yerleşen insanların yerleşim yerinin doğru seçmemesinin yanı sıra inşa sürecinde dayanıklı konutların yapılmaması gibi birtakım unsurlar, ülkedeki depremlerde çok fazla can ve mal kaybının yaşanmasına yol açmıştır. Türkiye’de yer kabuğunun kısa süreli ve aniden hareket geçmesi sonucu oluşan depremlere: Erzincan, Gediz, Erbaa, Erzurum ve Marmara depremi örnek gösterilebilir. Türkiye’de 1927’den 2020’ye kadar 6 Mw şiddetin üzerinde 25 deprem meydana gelmiştir. Ancak 1939 Erzincan ile 1999 Gölcük depremi en fazla can ve mal kaybına neden olan depremler olarak kayıtlara geçmiştir. Zira Erzincan depreminde 32.969 kişi can verirken 116.720 bina yıkılmıştır. 1999 Gölcük depreminde ise 17.480 kişi hayatını kaybederken, 73.342 bina yıkılmış ya da kullanılamaz hale gelmiştir (Şenol, 2020, 625- 623).

Türkiye’de oldukça fazla can ve mal kaybına neden olan bu depremlerin yanı sıra 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve merkez üssünün Kahramanmaraş olduğu 7.7 ve 7.6 şiddetindeki iki depremin yaşanmasıyla birlikte ülkede en fazla can ve mal kaybına neden olan doğal afetlerden biri olduğu söylenebilir. Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa’yı etkileyen Kahramanmaraş depreminde birçok bina yıkılmış ya da kullanılamaz hale gelmiştir. Bu çalışmanın yapıldığı süreçte yani depremin 49. gününde olunmasına rağmen hayatını kaybedenlerin sayısının 50.96 olarak açıklanması (CNN Türk, 2023) ve ölenlerin sayısının henüz net olmaması bakımından 6 Şubat’ta meydana gelen Kahramanmaraş depreminin Türkiye’de en fazla can ve mal kaybına yol açan deprem olduğu ileri sürülebilir.

3. DOĞAL AFETLERDE SOSYAL MEDYA KULLANIMI

Toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, kitle iletişim araçları gündelik hayatın en önemli parçalarından birini oluşturmaktadır. Özellikle afetlerde bu kitle iletişim araçları: topluma bilgi aktarma, toplumu bilgilendirme, bilgileri halka iletme faaliyetleri açısından oldukça önemlidir (Soydan ve Alpaslan, 2014, 53). Radyo, gazete, televizyon gibi geleneksel medya araçlarının yanı sıra yeni medya araçlarıyla birlikte iletişim alanında yeni bir çağın başladığı söylenebilir. Çünkü internet teknolojilerinin gelişmesi sonucunda kullanıcıların hem içerik üreticileri hem de içerik tüketicileri olduğu bir sürece girilmiştir. Böylece sosyal medya kullanıcıları bir konu, durum veya olay hakkında zaman ve mekân engeline takılmadan fikir sunabilmektedirler. Bu bakımdan sosyal medya aracılığıyla kullanıcılar geniş kitlelere duygu, düşünce, beklenti ve isteklerini anında iletebilme şansını yakalamışlardır.

Geleneksel medyaya oranla geniş kitlelerin aktif katılımına olanak sağlayan sosyal medyanın, interaktif iletişime olanak sağlaması, mesajın anında geniş kitlelere ulaşması gibi sunduğu imkânlar sayesinde afetler karşısında da önemli bir rol oynamaktadır. Yani sosyal medyanın birtakım avantajları bünyesinde barındırması bu mecraların afetler sırasında ve sonrasında da önemli bir araç olarak görülmesini sağlamış ve olağanüstü durumlar karşısında sosyal medya, afet sürecinin önemli bir parçasını oluşturmuştur. Çünkü bir olay, bilgi ya da durumun kısa sürede geniş kitlelere yayılmasına imkân tanıyan sosyal medya, afetler karşısında yardım çağrısında bulunmak, fikir beyan etmek, koordinasyonu sağlamak ya da tepkileri ortaya

koymak amacıyla kullanılmaktadır. Dolayısıyla Yates ve Paquette'in (2011) belirttiği gibi sosyal medya, afetler açısından ideal ortam sağlamaktadır.

Sosyal medyanın: krize hazırlık, krizi çözme, krize müdahale, afet durumda iletişim, etkileşim, bölgelerdeki bilgi akışını sağlama ve afet sonrası faaliyetlerini kolaylaştırma fonksiyonları bu mecraların afetler konusundaki avantajlarını göstermektedir (Yazıcı ve Zincir, 2013, 79). Bu çerçevede afetlerde sosyal medyanın: bilgi kaynağı sunma, yardım kampanyalarını oluşturma, farkındalık kazandırmakta, bireyler arasında bağlantının kurulmasını sağlama, yardımlaşma ve dayanışma sağlama gibi birtakım özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Castells'in (2013) ifadesiyle ağlar, serbest bir kamusal alanda bireylerin birbirleriyle bağ kurarak duygu, düşünce ve beklentilerini paylaşıp bir ağ toplumunun oluşumunu sağlamaktadır (37-38). Bu ağ toplumu herhangi bir toplumsal olay karşısında bireylerin birbirleriyle iletişime geçerek sunduğu yardım ve dayanışma ortamının yanı sıra söz konusu olayda sorumlu görülen kişilerin yargılanmasına kadar çok boyutlu bir alanı kapsamaktadır.

Ağ toplumunda kullanıcılar, herhangi bir lider eşliğinde değil; benzer hedef doğrultusunda bir araya gelmektedirler (Castells, 2013). Bu durum afetlerde de sıklıkla görülmektedir. Kullanıcıların içerik tüketicilerinden içerik üreticilerine dönüştüğü sosyal medyanın afet yönetimindeki rolü, dünyanın 2010 Haiti depremine verdiği tepki sırasında canlanmıştır. Dünyanın dört bir yanındaki insanların, deprem hakkında öğrendiklerinin çoğu sosyal medyada gerçekleşmiştir. Dolayısıyla afetlerde sosyal medya, topluluk aktivizmi için yeni forum haline gelmiştir (Keim ve Noji, 2011, 47-54).

Türkiye'de afet konusunda sosyal medyanın ilk kullanımı ise 23 Ekim 2011 tarihinde meydana gelen Van Erciş depremidir (Karahisar, 2016). Van'da saat 13: 41'de meydana gelen 7. 2 şiddetindeki depremin ardından televizyon programı sunucusu Okan Bayülgen, acil durum bilgilerini Twitter'da paylaşmıştır. AKUT'un görevlendirdiği ekipler ise hemen adrese yönlendirilmiş ve kısa bir süre sonra enkaz altında iki kişi kurtarılmıştır (Yazıcı ve Zincir, 2013, 78). Bununla birlikte afet sürecinde Twitter kullanılarak kullanıcıların öne çıkmasını istedikleri bilgileri retweetleyerek bilginin daha hızlı bir şekilde yayılmasını da sağlamaktadır (Çanakçı vd., 2022, 887). Bunun yanı sıra sosyal medyanın yaygın kullanımı, afet yönetimi için bazı önemli zorlukları da içermektedir.

Aracı veya hükümet denetimi olmaksızın bireylerin kendilerini özgürce ifade ettiği internet (Castells, 2006, 125) ve sosyal medyanın afetler esnasındaki kullanımıyla birlikte birtakım yalan haber, hükümet karşıtı içeriklerin söz konusu olmasını da beraberinde getirdiği söylenebilir. Çünkü sosyal medya yanlış bilgi ve söylenti yayma potansiyeline sahiptir ve bu mecralara herkesin ulaşabilmesinden dolayı afetzedelerin mahremiyet haklarının ihlali de söz konusu olabilmektedir (Keim ve Noji, 2011, 47-54). Bununla birlikte korku, endişe ve panikle birlikte yapılan içeriklerle, çoğu zaman gerçekler abartılı bir biçimde aktarılmaktadır. Sosyal medyanın bilinçsiz şekilde kötü kullanımı ve mesajların ulaştığı kişilerin de bu içeriklere inanmasıyla birlikte sosyal medya yanlış içeriklerin yayılmasına neden olmakta (Anar, 2021, 1129-1146) ve provakatif içerikler, toplumsal kaosa yol açabilmektedir. Dolayısıyla sosyal medya afet sürecinde dayanışma, yardımlaşma, haber, bilgi paylaşımı gibi olumlu özellikleri bünyesinde barındırmakla beraber; yalan içeriklerle arama kurtarma ekiplerinin işinin sekteye uğramasına ve bilinçsizce paylaşılan gönderiler kaotik bir ortamın doğmasına sebep olmaktadır (Anar, 2021, 1144).

4. YÖNTEM

4.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma nitel araştırma yöntemi içerisinde durum çalışması modeliyle desenlenmektedir. Bir durumun ya da ortamın detaylı bir biçimde betimlemesi olarak değerlendirilen durum çalışmasında, çözümleme birimi birden fazla ya da tek bir durum olmaktadır. Örnek olay, olay incelemesi ya da vaka incelemesi olarak da adlandırılan durum çalışmasındaki veriler ise: gözlemler, mülakatlar, dokümanlar, raporlar ve görsel-işitsel materyaller aracılığıyla sağlanmakta ve detaylı ve derinlemesine bilgiler toplanmaktadır (Creswell, 2013, 97-199).

4.2. Çalışma Kümesi

Bu çalışmanın kümesini sosyal medya platformları oluşturmaktadır. Bu platformlar içerisinde araştırmaya konu edilecek çalışma kümesi amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenmiştir. Amaçlı örneklem herhangi bir konuda derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla çalışmanın amacına uygun ve bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir (Büyüköztürk, 2012, 9). Araştırmanın amacına uygun düşen birçok sosyal medya platformu olduğundan dolayı, bu araştırmanın sınırlandırılması açısından amaçlı örnekleme yöntemleri içerisinde ölçüt

örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme Yıldırım ve Şimşek'in (2013) ifadesiyle, daha önceden belirlenen bir dizi ölçütleri karşılayan bütün durumların incelenmesidir. Bu ölçütler araştırmacı tarafından veya hazır formlar aracılığıyla oluşturulmaktadır. Bu çalışmadaki ölçütler ise araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve aşağıdaki ölçütlere uygun düşen sosyal medya platformu inceleme kapsamına alınmıştır. Bu ölçütler:

- 2023 yılı itibariye Türkiye'de en fazla kullanılan sosyal medya platformları arasından ilk beş sıralamasında yer alması.
- 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminin yaşandığı ilk 48 saat boyunca deprem konusunda en fazla kullanılan platform olması.

Bu ölçütlere uygun düşen Twitter, çalışma kapsamına alınmıştır. Çünkü 2022 yılında yayınlanan We are Social (2022) raporuna göre Türkiye'de Twitter en fazla kullanılan platformlar arasında 4. Sırada yer almakta olup kullanıcı sayısı 16.10 milyondur. Digital 2023 Turkey raporuna (2023) göre ise, Türkiye'de 2023 yılının başı itibariyle ise 62.55 milyon sosyal medya kullanıcılarından Twitter kullanıcı sayısı 18.55 milyon olarak belirlenmiştir. Bu bakımdan yaklaşık bir yıl arayla neredeyse 2 milyon kullanıcı sayısı artan Twitter kullanıcılarının Türkiye'de hızla arttığı söylenebilir. Bunun yanı sıra 6 Şubat 2023 tarihindeki Kahramanmaraş depremiyle ilgili sosyal medyadaki paylaşımların % 98'lik oranının Twitter'da gerçekleşmesi (<https://www.haberturk.com>) bakımından, bu mecra araştırmanın ölçütlerini sağlamaktadır.

4.3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Kahramanmaraş depreminin yaşandığı ilk 48 saat boyunca, deprem konusunda sosyal medyada yapılan yaklaşık 52 milyon paylaşımın büyük bir bölümü Twitter'da yapılmıştır (Haber Türk, 2023). Dolayısıyla oldukça fazla verinin söz konusu olduğu bu çalışma 6 Şubat 2023- 7 Şubat 2023 tarihleriyle sınırlandırılmıştır. Çünkü daha fazla tarihin incelenmesi araştırma açısından büyük zorlukları ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmada kritik süre olarak da bilinen 72 saat sınırı göz önünde bulundurulmuş; ancak depremin yaşanmasından 3 gün sonra Twitter'ın kapatılması bu süre sınırının göz önünde bulundurulmasını engellemiştir. Bu zaman sınırının yanı sıra deprem konusundaki paylaşımların oldukça fazla olduğundan dolayı, en fazla olarak görülen etiketlerden: #deprem, #hatay, #depremoldu, #afad, #hatayyardımbekliyor, #kahramanmaras, #gaziantep, #acil ve #enkazaltındayım, #depremiUnutmaUnutturma,

#yardım, #Kahramanmarasdeprem etiketleriyle paylaşılan tüm içerikler taranmış ve veriler analiz edilmiştir.

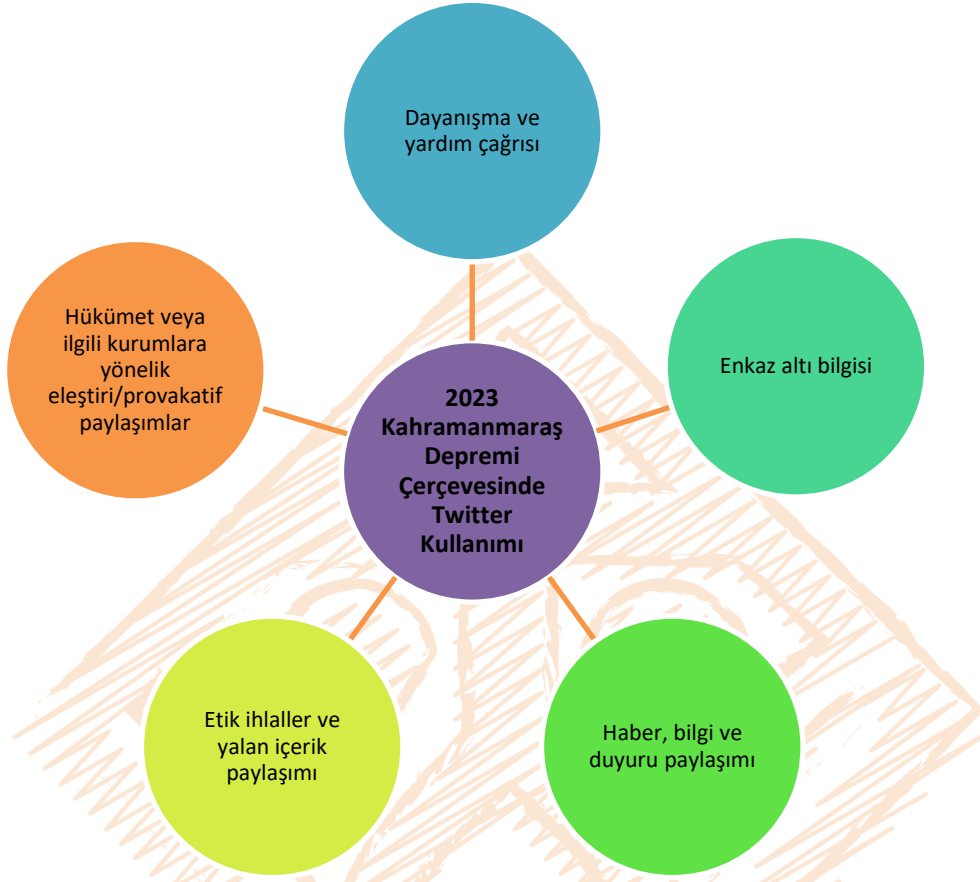
4.4. Veri Toplama Tekniği ve Verilerin Analizi

Daha önceden de belirtildiği üzere bu çalışma durum çalışmasından hareket etmekte ve veriler: dokümanlar, raporlar ve görsel-işitsel materyaller aracılığıyla sağlanmaktadır (Creswell, 2013). Dolayısıyla bu çalışmadaki veriler araştırmacının verilere bizzat müdahale edemediği Twitter'dan toplanmıştır. Twitter'daki paylaşımlar üzerinden toplanan veriler içerik analiziyle analiz edilmiştir.

İçerik analizi, herhangi bir iletişim biçiminin içeriğine odaklanmaktadır. Bu kaydedilmiş iletişim biçimi: kitap, dergi ve makale gibi her türlü yazılı metin ya da yazıyla aktarılmış her türlü sözel anlatım olabileceği gibi televizyon programları, videolar ve reklamlar gibi görsel öğeler de olabilmektedir (Sallan Gül ve Kahya Nizam, 2021, 182). Başka bir anlatımla içerik analizi tekniğinde araştırmacılar, sosyal iletişim olgularını incelemektedirler. Video kayıtları, sosyal medya paylaşımları ya da yazılı dökümler gibi okunabilen her şey içerik analizine tabii tutulabilmektedir (Berg ve Lune, 2019, 348-349). İçerik analizi genellikle seçilen birimlerin sayılmasıyla uygulanan içerik analizinde sözcüklerin sıklığı sayılmakta ve nicel bir durum varlık göstermektedir (Fiske, 1996, 176-177). Ancak sayma işlemi dışında yorum boyutuna odaklanan nitel içerik analizi de söz konusudur. Nitel içerik analizi, sayısallaştırma eğiliminden kaçınmakta ve daha çok anlama odaklanmaktadır. Bu süreçte ise, belirlenen kodlar ve temalar kullanılmaktadır (Mayring, 2011, 116-118). Dolayısıyla nitel içerik analizi, temaların tanımlanması ve kodlamanın sistematik sınıflandırılmasıyla elde edilen verilerinin öznel yorumlanmasına dayalı bir araştırma türüdür (Hsieh ve Shannon, 2005, 1279-1279).

Nitel içerik analizi genellikle şu sırayı izlemektedir: (1) veriler okunacak biçimde düzenlenmektedir. (2) Daha sonrasında kodlar analitik bir biçimde belirlenmektedir. (3) Ardından kodlar kategorik değişkenlere veya temalara dönüştürülmektedir. (5) Benzerlik ve farklılıklar belirlenerek kategoriler sınıflandırılmaktadır. (6) Bu sınıflanan unsurlar incelenmekte ve belirlenen desenler önceki araştırma teorilerinin ışığında yorumlanmaktadır (Berg ve Lune, 2019, 348-349). Ayrıca belirlenen kategoriler yeniden incelendiğinde daha fazla yeni kategoriye ulaşılmıyorsa, belirlenen kategorilendirme işlemi yeterli olarak kabul edilmektedir (Mayring, 2011: 118-120; Sallan Gül ve Kahya Nizam, 2021, 185). Bu çalışmada

da yapılan inceleme sonucunda kodlar belirlenmiş ve bu kodlar doğrultusunda belirli kategoriler oluşturulmuştur. Bunlar:

Görsel 1: 2023 Kahramanmaraş Depremi Çerçevesinde Twitter Kullanımı

Yukarıdaki şekilde görülen “dayanışma ve yardım çağrısı, enkaz altı bilgisi, haber, bilgi ve duyuru paylaşımı, etik ihlaller ve yalan içerik paylaşımı, hükümet veya ilgili kurumlara yönelik eleştiri” şeklinde belirlenen kategoriler eşliğinde bulgular yorumlanmıştır. Bulgularla ilgili örneklere yer verilirken paylaşımlar herkese açık olsa dahi, araştırma etiği açısından Twitter kullanıcıların açık isimlerine ve fotoğraflarına yer verilmeyerek kişisel bilgilerin gizliliğine önem verilmiş ve anonimlik sağlanmıştır. Ayrıca örnekler sunulurken paylaşımlar aynen alınmış yazım ve imla kurallarında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

4.5. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Bu çalışma, nitel bir çalışma olduğundan dolayı geçerlilik ve güvenilirliğin tamamen sağlanması mümkün olmasa da çalışmada geçerlilik ve güvenilirliği kısmen de olsa sağlamak

amacıyla araştırmacı, farklı zamanlarda iki kez ilgili içerikleri incelemiştir. Aynı zamanda sosyal medya alanında doktoralı iki uzmanın görüşleri de dikkate alınarak kategorilendirme işlemi yapılmış ve araştırmacı da dâhil olmak üzere en az iki uzman tarafından uzlaşma sağlanmayan kategorilere yer verilmemiştir. Yani araştırmacı dâhil olmak üzere toplam üç kişi tarafından yapılan kategorilendirme işleminde en az iki kişinin ortak görüşü olmadığı takdirde ilgili kategoriye yer verilmeyerek araştırmanın geçerlilik ve güvenirliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

5. BULGULAR ve YORUM

5.1. Dayanışma ve Yardımlaşma Çağrısı

Web 2. 0 teknolojilerinin interaktif iletişime olanak sağladığından dolayı geniş kitlelerin birçok konuda taleplerini dile getirmesine olanak sağlayan sosyal ağlar, kitlesel dayanışmayı da beraberinde getirmektedir. Gerek çevrim içi gerekse çevrim dışı ortamlarda bir dayanışma durumu meydana gelmesinin temelinde bu mecraların hızlı yani anında ulaşılabilir olmasından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda sosyal medya, bireylerin dijital dayanışma olgusu adı altında çeşitli taleplerini dile getirmesine ve bu taleplerin hızla yayılmasına imkân tanımaktadır (Biçer ve şener, 2020, 96-126). Twitter’da yapılan inceleme sonucunda da 6 şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş’ta meydana gelen deprem sonrasında kullanıcılar, deprem konusunda dayanışma ve yardımlaşma çağrısında bulunarak taleplerini dile getirmişlerdir. Bu bakımdan #deprem, #enkazaltındayım gibi hashtaglar kullanılarak Twitter üzerinden birçok paylaşımın yapıldığı ve gerekli yardım çağrısında bulunulduğu görülmüştür. Dolayısıyla depremin yaşandığı ilk 48 saat boyunca Twitter’daki kullanıcıların, dayanışma ve yardımlaşma çağrısını yaptıklarının görülmesi noktasından hareketle Kahramanmaraş depremi sürecinde, Twitter’ın dayanışma ve yardımlaşma çağrısında bulunulması açısından oldukça önemli bir araç olduğu söylenebilir.

Zaman ve mekân kavramını ortadan kaldıran Twitter, gerek retweet gerekse de beğeni ve yorum aracılığıyla viralleşerek mesajın geniş katılımcılar tarafından görülmelerini sağlamaktadır. Benzer bir şekilde Castells’e (2008) göre sanal ağlar, mekânın ve zamanın ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir toplumsal örgütlenme için oldukça uygun araçlardır. Bu ağlarla tek yönlü iletişimin sınırları kırılarak izleyici hem içerik üreticisi hem de kullanıcı haline gelmiş ve sesini duyurmayı başarabilmiştir (458- 623). Bu durum Kahramanmaraş merkezli

deprem sonucunda, gerek depremzedelerin gerek depremzede yakınlarının gerekse de yardımsever vatandaşların dayanışma ve yardımlaşma adı altında Twitter üzerinden çeşitli paylaşımlarda bulunması sürecinde de söz konusu olmuştur. Örneğin, “Elbistan/Pınarbaşın’nda yüzlerce insan soğukta bekliyor. Acilen sıcak çorba ve gıda yardımı gerekli! Lütfen duyurun!” şeklindeki bir paylaşım ile yüzlerce insanın gıda yardımına ihtiyacının olduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca “Arkadaşım 4 aylık bebeğiyle Adıyaman üniversitesi girişinde güvenlik kulübesinde mama yardımı bekliyor. Saatlerdir birilerine ulaşmaya çalışıyoruz henüz sonuç alamadık lütfen bu twiti yayalım (...)” şeklindeki paylaşım da bakıldığında Twitter aracılığıyla deprem sürecinde ihtiyaç sahiplerinin yerleri hakkında fikir verildiği ve depremzedelerin ihtiyaçlarını gidermek amacıyla çeşitli mesajların iletildiği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Kahramanmaraş depremi sürecinde Twitter, yardıma koşmak isteyen; ancak yardıma ulaşamayanların bir tıkla yardım sürecine destek oldukları bir mecra olarak da kullanılmıştır. Başkalarının depremzedelerin zor durumda olduğuna yönelik yaptığı paylaşımlarla yardım ve dayanışma taleplerini iletmesinin yanı sıra, bu kişilerin bizzat yardım istediklerine yönelik paylaşımlarda söz konusu olmuştur. “24 saattir annemler bir lokma yiyecek ekmek bulamıyorlar su yok uyku yok battaniye yok hava çok soğuk saatlerdir sokakta zor durumdadır ne olur yardım edin yalvarırım” şeklindeki paylaşım da görüleceği üzere, yaşanan deprem sonrasında zor durumda olan insanların, Twitter üzerinden yardım çağrısında buldukları görülmektedir. Yukarıdaki örneklere benzer nitelikte birçok paylaşım söz konusu olup, ilgili paylaşımlarla deprem bölgesindeki insanların, gıda ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını giderecek durumda olmadıklarına Twitter’da vurgu yapılarak yardım çağrısında bulunulduğu görülmektedir.

Kahramanmaraş’ta meydana gelen ve binlerce kişinin hayatını kaybetmesine yol açan; maddi ve manevi yardıma ihtiyacı olan depremzedelere yönelik yardım çağrılarını Twitter üzerinden duyurulmuştur. Çünkü deprem sürecinde yardım ve dayanışma konusunda Twitter’da oldukça fazla paylaşımın yapıldığı görülmüş ve Twitter, deprem bölgesinin önemli bir sesi olmuştur. Dolayısıyla söz konusu afette, gönüllü bir şekilde dayanışma ve yardımlaşma sürecine katkıda bulunan kişi veya kurumlar örgütsüz bir biçimde Twitter üzerinden hareket etmişlerdir. Bu bakımdan deprem sürecinde Twitter’ın, depremzedelerin ihtiyaçlarının duyurulmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Genel bir anlatımla yapılan inceleme doğrultusunda Twitter'ın, afet sürecinde insanların birtakım acil ihtiyaçlarının duyurulmasında önemli bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Çünkü radyo, televizyon, gazete gibi tek yönlü iletişime olanak veren ve zor durumda olan her depremzedenin sesinin duyulmasına imkân tanımamakta, depremzedelerin ihtiyaçlarının duyurulması, yardım ve dayanışma çağrısının Twitter'da yapılmasının mümkün olmasıyla birlikte söz konusu ihtiyaca bir nebze de olsa çözümün Twitter aracılığıyla gerçekleştiği söylenebilir.

5.2. Enkaz Altı Bilgisi

Twitter, enkaz altında kalan kişilerin yerleri hakkında bilgilerin sunulmasına kolaylık sağlamaktadır. Twitter'daki paylaşımlar aracılığıyla deprem sonrasında, enkaz altındakilerinin kurtulma ihtimalleri de söz konusu olabilmektedir. Örneğin Marmara depreminin olduğu dönemde Twitter'ın olması durumunda, ölenlerin sayısının daha az olma ihtimalinin mümkün olabileceği söylenmektedir (Çanakçı, vd. 2022: 888). Çünkü Twitter, enkaz altında kalan kişilerin seslerini geniş kitlelere duyurmasına ve bulunduğu yer hakkında paylaşım yapmasına olanak tanımaktadır. Bununla birlikte enkaz altında kalan bir insanın olduğunu bilen dışarıdaki herhangi bir bireyin, enkaz altında kalan kişilerin yerleri hakkında paylaşımlar yaparak kurtarma ekiplerini ilgili adrese yönlendirebilmektedir. Dolayısıyla Twitter aracılığıyla enkaz altında kalanların hızla kurtarılmasına katkı sağlandığı ileri sürülebilir.

Kahramanmaraş depreminde Twitter'da deprem bölgesinde enkaz altında kalanların konumları yani adresleri hakkında bilgi verilen içeriklerin sıklıkla paylaşıldığı görülmüştür. Genel olarak yapılan inceleme sonucunda enkaz altında yakınlarının olduğunu ve kurtarma ekiplerinin ilgili yerlere gitmesi gerektiğini belirten paylaşımlar olmakla beraber, enkaz altında hayatta kalanların yardım istedikleri ve buldukları adresi belirttikleri paylaşımların da oldukça sık olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, "*HATAY ACİLL!!!! enkaz altundayım Hatay'dayım şarjim 3 nefes alamıyorum annem ses vermiyor öldü galiba lütfen yayın bunu Ekinci Mah. İnönü Cad. B Blok 3. Kat nefes alamıyorum yardım edin*" şeklindeki paylaşımda görüldüğü üzere, enkaz altında kalan bir depremzedenin Twitter'dan bulunduğu konum ve kendi durumu hakkında bilgiler paylaştığı görülmektedir. Buna benzer birçok paylaşımın söz konusu olması bakımından, Kahramanmaraş depreminde Twitter'ın enkaz altında kalanların seslerinin

duyurulmasına ve yardım ığlıklarının duyulmasına imkân sağlayan önemli bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir.

Twitter aracılığıyla enkaz altında kalanların sesinin ve yardım ığlıklarının duyulması ya da enkaz altında kalanların konumları hakkında bilgiler paylaşarak kurtarma ekibinin ilgili alana yönlendirilmesi bakımından, Twitter'ın afet yönetim sürecinde koordinasyonu sağlayan önemli bir araçlardan biri olduğu da ileri sürülebilir. Bu doğrultuda Kahramanmaraş depreminin ardından Twitter'daki paylaşımlarla görülmektedir ki bir doğal afet sürecinde Twitter başta olmak üzere sosyal medyanın enkaz altında kalanlara yönelik kurtarma sürecine katkı sağlamaktadır. Elbette ki enkaz altında olmayıp da enkaz altındaymış gibi paylaşımlar yaparak kurtarma ekibinin görevini sekteye uğratan paylaşımlar da söz konusu olmakla birlikte gerekli tedbir ve düzenin oluşturulması sonucunda Twitter aracılığıyla enkaz altında kalanların bilgisine ulaşılarak daha fazla can kaybının önüne geçilmesinin mümkün olduğu söylenebilir.

5.3. Haber, Bilgi ve Duyuru Paylaşımı

Belirlenen tarihler arasındaki ilgili hashtaglar incelendiğinde afet sürecinde önemli performanslar sergileyen Twitter'ın gerçek zamanlı bilgi, enformasyon ve haber kaynağı olarak kullanıldığı görülmüştür. Bilindiğı üzere birçok ülkede hem küresel hem de yerel düzeyde önemli olayların meydana geldiğı durumlar, Twitter başta olmak üzere sosyal medya aracılığıyla hızla yayılmaktadır. Dolayısıyla afet sırasında ya da sonrasında gerek afetzedeler gerekse de onların yardım ığlıklarını duyurmaya çalışan kullanıcılar, konuyla ilgili duyuru yapma, haber ve bilgi paylaşımını yapabilme şansını elde etmişlerdir. Böylece hız ve zaman engeline takılmadan geniş kitlelerin çeşitli haberleri elde etme şansı yakaladıkları sosyal medya, Duman'ın (2019) ifadesiyle 21. yüzyıl itibariyle hızla yükselerek hem haber oluşturma hem de haberin dağıtımını esnasında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle görgü tanıklarının çektiğı fotoğraf, ses ve video gibi birçok bilgi kaynağı, sosyal medya aracılığıyla geleneksel haber yayınlarına oranla daha hızlı biçimde geniş kitlelere yayılmaktadır (1637-1639).

Bu durum Kahramanmaraş depreminde de söz konusu olmuş ve depremin yaşandığı kısa bir süre sonra, deprem konusuyla ilgili paylaşımların sıklıkla yapıldığı görülmüştür. Bununla beraber geleneksel medyada haber değeri verilmeyen ya da üzerinde yeterince durulmayan; ancak afet sürecinde önemli bilgi kaynağı olan içerikler de Twitter'da paylaşılmıştır. Örneğin, *“Adıyaman'a yardım için gidecek arkadaşlar Adana Osmaniye Nurdağı otoyolunu*

kullanmayın Hatay Kırıkhan Kilis Antep yolunu kullanarak gitsinler orada yol açık Adana otoyolu çökmüş vaziyette bunu paylaşırsınız#deprem” şeklindeki paylaşımda görüleceği üzere, Twitter’da deprem bölgesine hangi yol üzerinden ulaşılabileceğine dair bilgi paylaşımı söz konusudur. Yapılan inceleme sonucunda yukarıdaki örneğe benzer birçok paylaşım tespit edilmiş ve depremde acil koordinasyonu sağlamak amacıyla Twitter’ın oldukça fazla kullanıldığı görülmüştür. Dolayısıyla yaşanan felaket sonrasında Twitter’ın haber, bilgi ve duyuru paylaşımının yapıldığı önemli bir mecra olduğu ileri sürülebilir.

Genel bir perspektifle 2023 Kahramanmaraş depremi konusundaki haber, bilgi ya da duyuruların Twitter’da paylaşılması, ilgili haber içeriklerine hızlı bir şekilde yer verilmesi bakımından afet yönetim sürecinde Twitter’ın önemli bir haber kaynağı olduğu görülmektedir. Çünkü Twitter’daki paylaşımlara bakıldığında afet sürecindeki gelişmeler hakkında fikirler sunulmaktadır. Ancak hemen herkesin bu mecra da özgürce haber, bilgi ya da duyuru niteliğinde paylaşımları yapması afet yönetim sürecinde Twitter’ın önemli bir sorun teşkil ettiğini de göstermektedir. Diğer bir ifadeyle Twitter’da afet süreciyle ilgili haberi bilgi ya da duyuruları paylaşan kullanıcıların paylaştığı içeriklerin herhangi bir süzgeçten geçmeden yani haberin doğruluğunun kontrol edilmemesiyle yapılan paylaşımlar, birtakım etik ihlallere de yol açtığı görülmüştür.

5.4. Etik İhlaller ve Yalan İçeriklerin Paylaşımı

Hemen herkesin kolaylıkla sosyal medya platformlarına ulaşmasıyla birlikte birtakım etik ihlaller ortaya çıkmıştır. Bu durum afet sürecinde de söz konusu olup afet sonrasında korku ve panik atmosferi yaratacak içeriklerin paylaşılması sonucunda bir kaos durumu da ortaya çıkabilmektedir. Yapılan inceleme sonucunda Kahramanmaraş depreminde özellikle barajların patladığına yönelik yalan haberlerin söz konusu olmasıyla birlikte birtakım etik ihlallerin olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra enkaz altında kalanların kurtulması sonucunda çekilen görüntülerin Twitter’da paylaşılması, isimlerine izin alınmaksızın yer verilmesi ve depremedelerin bedenleri görüntülenirken herhangi bir sansürün olmaması, bedenlerinin teşhir edilmesi yaşanan afette Twitter üzerinden etik ihlallerin ortaya çıkmasına neden olduğu söylenebilir.

Haber sitesine gönderilen her haberin, haber değerinin olup olmadığına karar veren mekanizmalar söz konusudur. Yani haber sitelerinde genellikle yetkili kişiler, haber

içeriklerinin kontrolü mutlaka sağlanmaktadır. Bunun sonucunda ilgili haber, hedef kitleyle paylaşılmaktadır. Dolayısıyla bu mecralarda yanlış haberlerin yayılmasının önüne geçilmesi mümkündür. Ancak sosyal medya üzerinde yapılan paylaşımların belirli bir kontrol mekanizmasına takılmadan geniş kitlelere yayılması etik ihlallerin ve yalan içeriklerin daha fazla yayılmasına yol açmaktadır. Öte yandan ilgili paylaşım kaldırılrsa bile yalan haberin birçok okuyucu tarafından görülmesi, etik sorunlara yol açarak düzeltilmesi oldukça zor olan bir duruma yol açmaktadır. Dolayısıyla Twitter dâhil olmak üzere birçok sosyal medya platformlarında kullanıcıların haberin doğruluğunu teyit etmeden hızlı bir şekilde geniş kitlelere sunduğu içerikler, etik sorunlara neden olmaktadır. Örneğin, A haberin *“Kahramanmaraş depremi 85 milyonu tek yürek yaparken provokatörler de sahneye çıktı! "Help Turkey"çiler 10 günde 30 bin yalan tweet attı.”* Şeklindeki haber içeriğine bakıldığında, depremin ardından yapılan yardım çağrılarının bir bölümünün doğru olmadığı ve bölgede kaos çıktığı gibi birçok haberin gerçeği yansıtmadığı belirtilerek birçok hesabın askıya alındığına dikkat çekilmiştir (A Haber, 2023).

Benzer bir şekilde 6 Şubat depremi sonrasında birtakım Twitter hesaplarındaki AFAD’ın bölgede etkin olmadığına dair paylaşımlar, büyük dezenformasyon sürecini ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte Twitter’daki yalan içerikler insanların hayatına mal olmuş; baraj yalanıyla yüzlerce arama kurtarma çalışması durdurulmuştur. Bunun yanı sıra bot hesaplar aracılığıyla aynı adres veya mesajların yüzlerce kez tweetlenmesiyle birlikte tüm bilgi akışını aksamış ve arama kurtarma çalışmaları sekteye uğramıştır. Dolayısıyla yetkili kurumlar, bu türden hem insan hayatını tehlikeye atan hem de ulusal güvenliği tehdit eden içeriklere müdahale etmek zorunda kalmışlardır (Şener, 2023).

Yapılan inceleme sonucunda da depremle ilgili Twitter’da yalan içeriklerin paylaşılması, kullanıcıların ilgisini çekmek amacıyla dikkat çekici, merak uyandırıcı veya abartılı görsel içeriklere yer verilmesi, afet konusunda Twitter’da yaşanan etik ihlalleri göstermektedir. Genel olarak yapılan inceleme sonucunda gerilimin yüksek olduğu bir zamanda kamuoyuna sunulan cesetlerin yüzü kapatılmadan gösterilmesi ve haberlerin kaynağının görülmemesi gibi birtakım unsurlar gazetecilik ilkelerine aykırı durumların söz konusu olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Kahramanmaraş depreminin ardından Twitter’daki paylaşımlarda birtakım etik ihlallerin sıklıkla yaşandığı ortaya çıkarılmıştır.

5.5. Hükümet veya İlgili Kurumlara Yönelik Eleştiri

Sosyal medya, afet ve afet sonrası oluşabilecek krizlerin ve acil durumlarla ilgili provakatif içeriklerin hızlı bir şekilde akışını sağladığından dolayı provokasyonlara açık bir ortamdır (Demiröz, 2020, 297). Bu durum Twitter’da yapılan inceleme doğrultusunda Kahramanmaraş depreminde de görülmektedir. Kahramanmaraş depreminde on binlerce kişinin hayatını kaybetmesi sonucunda Twitter üzerinden birtakım öfke durumu söz konusu olmuştur. Yapılan paylaşımlar incelendiğinde gerek hükümet gerekse de ilgili kurumların, afet sürecinde eksik koordinasyon biçiminin olduğuna yönelik tepkiler bulunmaktadır. Aynı zamanda yapılan incelemelerle birçok enkazda herhangi bir çalışmanın olmadığına yönelik paylaşımların sıklıkla yapıldığı görülmektedir.

Bu durum televizyon kanallarında da dile getirilmiştir. Örneğin Haber Türk muhabiri Mehmet Akif Ersoy, bu duruma ilişkin cümlelerini canlı yayında şu şekilde açıklamıştır. Ersoy: "*Hatay tamamen hayalet kentti. Binaların arasından sessizce bağiranları duydum. Arama kurtarma ekibi 2. 5 km boyunca yoktu. Utanarak yürüdüm. Benim yürüdüğümü duymasınlar diye*" (Yeniçağ Gazetesi, 2023). Depremin yaşandığı zamanın hemen ardından gerekli yardımların henüz söz konusu olmadığına yönelik paylaşımlar Twitter üzerinden de paylaşılmıştır.

Yapılan incelemelerle de depremin yaşandığı süreçteki zorlu kış şartlarından dolayı birçok kişinin soğukta kaldığı ve enkaz altındakilerine yönelik kurtarma girişimlerinin kritik süre içerisinde yeterince gerçekleşmediğine yönelik paylaşımlar yapılmış ve kullanıcılar, öfkelerini Twitter üzerinden dile getirmişlerdir. Çünkü yapılan incelemelerle birlikte Twitter’da yeterli ekiplerin olmadığı ya da bazı enkazdaki çalışmalara geç kalındığına dair birçok paylaşım görülmektedir. Örneğin, "*AFAD yetersiz yardım makinaları yetersiz. Arama kurtarma yetersiz. Ulaşılamayan onlarca ilçe köy mahalle belde var. Hiç el değmemiş apartmanlar var. Kimse kusura bakmasın burda siyaset yapmıyorum ama hükümet sınıfta kaldı. İnsanlar ölüyor yardım bekliyorlarrrrrr*" şeklindeki paylaşımda görüleceği üzere hükümet ve ilgili kurumların yeterli koordinasyonu sağlamadıklarına yönelik öfke dile getirilmiştir. Başka bir örnekle, "*Kıyamet K.Maraş’ta koptu ancak gelen giden olmadığı için kimse henüz farkına varamadı sanırım. Şehirde yıkılmayan bina sayılı. Şehirde geriye bir şey kalmadı.*" şeklindeki paylaşımda da görüldüğü üzere, depremin ardından Kahramanmaraş’ta olağanüstü bir durum söz konusu olsa da enkaza henüz kimsenin müdahale etmediği dile getirilmiştir.

Bu paylaşımlara benzer nitelikte birçok içeriğin olmasıyla birlikte, kullanıcılar Twitter üzerinden öfkelerini dile getirerek adeta isyan etmişlerdir. Çünkü enkaz altında canlı olduğu düşünülen birçok kişinin söz konusu olduğuna yönelik paylaşımların yapılmasıyla birlikte, gerekli yardımların söz konusu olmadığına dair paylaşımlara bakıldığında, insanların Twitter üzerinden tepkilerini dile getirdikleri görülmüştür. Dolayısıyla Kahramanmaraş merkezli deprem sonucunda Twitter, kullanıcıların hükümet veya ilgili kurumlara yönelik eleştirilerini dile getirdikleri bir araç olarak tarihe geçmiştir.

5. SONUÇ

Doğal afetler insanlık tarihinden daha eski dönemlere dayanmaktadır. Doğal afetler karşısında insanoğlu farklı süreçlerde farklı girişimlerde bulunmakla birlikte, medya alanındaki gelişmeler sonucunda bambaşka bir boyut kazanmıştır. Çünkü can ve mal kaybına neden olan doğal afetler karşısında insanlar, sadece bulunduğu yerle ilgili değil, ulusal ve uluslararası alanda da afet sürecinde hakkında fikir sahibi olmuşlardır. Geleneksel iletişim araçlarının sunmuş olduğu bu imkânlar karşısında sosyal medya, geniş kitlelerin katılımını sağlamış, zaman ve mekân engelini ortadan kaldırmayı başarmıştır. Böylece sosyal medya, afet sürecinde ve sonrasında oldukça önemli bir rol oynamıştır. Zira deprem, yangın, sel, tsunami, çığ gibi doğal afetler sonucunda sosyal medya, gerek afetzedelerin yardım ve isteklerini geniş kitlelere iletmesi gerekse içinde buldukları duruma yönelik çözüm arayışları gerekse de sorumlu olan yetkililere tepki gösterilmesi açısından birçok özelliği içerisinde barındırmaktadır. Dolayısıyla son yıllarda afetler konusunda sosyal medyanın rolü kaçınılmaz olmuştur.

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş depremi çerçevesinde, sosyal medyanın hangi amaçla ve nasıl kullanıldığının belirlenmesinin hedeflendiği bu çalışmada, Twitter'daki 6-7 Şubat 2023 tarihinde yapılan paylaşımlar ilgili etiketler çerçevesinde nitel içerik analiziyle incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, 2023 Kahramanmaraş depremi çerçevesinde Twitter'da yardım ve dayanışma çağrısının sıklıkla yapıldığı tespit edilmiştir. Zira Twitter, hem yardıma muhtaç kişilerin seslerini duyurmasına imkân tanımış hem de yardıma koşmak isteyen; ancak yeterli imkânlarının olmaması bakımından fiziksel olarak yardım edemeyenlerin çağrısını dile getirdikleri önemli bir araç olmuştur. Ayrıca enkaz altında kalanların yardım arayışı da Twitter aracılığıyla gerçekleşmiş ya da yakınlarının enkaz altında kaldığını belirten kişiler, Twitter

aracılığıyla konum bilgilerini paylaşarak enkaz altındakilerin kurtulması amacıyla, kurtarma ekibini ilgili bölgeye göndermeyi hedeflemişlerdir.

Bununla birlikte deprem süreciyle ilgili haber, bilgi ve duyuru paylaşımı da Twitter üzerinden gerçekleşmiş ve geleneksel medyada haber değeri verilmeyen ya da üzerinde yeterince durulmayan; ancak afet sürecinde önemli bilgi kaynağı olan içeriklerin Twitter'da hızlı biçimde geniş kitlelere yayıldığı görülmüştür. Bununla beraber hemen herkesin özgür bir biçimde paylaşımında bulunduğu ve herhangi bir haber süzgecinin olmadığı Twitter'daki paylaşımlarda, etik ihlaller ve yalan haber paylaşımının da söz konusu olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu yalan içerikli paylaşımlar, kimi zaman kaos yaratacak nitelikte olup, ilgili haberlerin hızlı bir şekilde yayılması sonucunda krizin boyutunu daha da şiddetlendirdiği söylenebilir. Dolayısıyla Twitter'daki birtakım paylaşımların doğruluğunun söz konusu olmaması, gergin ortamlara ve provokasyonlara yol açmıştır. Bu doğrultuda 2023 Kahramanmaraş depremi sürecinde Twitter'ın oldukça aktif kullanılan önemli bir araç olduğu; aynı zamanda Twitter'da birtakım dezenformatif ve provakatif paylaşımların da yapıldığı tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Afet sürecinde Twitter'da koordinasyon sağlanarak enkaz altındakilere hızlı bir şekilde yardım edilmesi için alt yapının oluşturulması
- Twitter'da afet sürecinde bilgi kirliliğine yol açacak içeriklerin paylaşılmaması bakımından kullanıcıların bilinçlendirilmesi
- Dezenformatif ve provakatif paylaşımların yapılmamasına yönelik birtakım hukuki tedbirlerin alınması
- Deprem sonrasında yaşanan iletişim ve koordinasyon sorunlarının ortadan kaldırılması sürecinde sosyal medyanın bilinçli ve etkin bir şekilde kullanılması
- Deprem sonrasında yaşanan krizin ardından erişilemeyen yer ya da durumlar hakkında sosyal medya aracılığıyla bölgenin eksikliklerinin ve yapılması gerekenlerin tespit edilmesi.

Yukarıdaki öneriler göz önünde bulundurularak olası bir afet karşısında sosyal medyanın rolü unutulmayarak sosyal medya aracılığıyla kriz sürecinin başarılı bir şekilde atlatılacağı ileri

sürülebilir. Dolayısıyla sosyal medyanın, afet yönetim sürecine katkıda bulunulmasına imkân tanıyacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Anar, Ü. İ. E. (2021). Sosyal Medya Ortamında Yer Alan Afet Haberlerinde Etkileşim: İzmir Depremi Örneği. *Turkish Online Journal Of Design Art And Communication*, 11(3), 1129-1147.
- Berg, B. ve Lune, H. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (4. Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.

- Biçer, S. ve Şener, Y. (2020). Castells'in İzinden Mısır ve Hong Kong Protestoları Örneğiyle Dijital Aktivizm ve Yeni Toplumsal Hareketler. *Dijital İletişim Kuram ve Araştırmaları İçinden* (ed. Aslı İğit ve Özge Çalışkan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). Örneklemeye Yöntemleri. Erişim Adresi: <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf>
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür Kimliğinin Gücü* (2. Cilt). Çev. Ebru Kılıç (1. Baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2008), *Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür, Ağ Toplumunun Yükselişi*(1.Cilt) . Çev. Ebru Kılıç (2. Baskı), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2013). *İsyan Ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul:Koç Üniveritesi Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri, Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (3. Baskıdan Çeviri). (Çeviri Ed. Mesut Bütün Ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Crooks, A., Croitoru, A., Stefanidis, A., & Radzikowski, J. (2013). # Earthquake: Twitter As A Distributed Sensor System. *Transactions İn Gıs*, 17(1), 124-147.
- Çanakçı, M., Şaşmazlar, C. ve Öztürk, (2022). Afet ve Kriz Yönetiminde Sosyal Medyanın Kullanımı Üzerine Bir Araştırma: Twitter Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(3), 882-897.
- Demiröz, K. (2020). Afet Kriz Yönetiminde Sosyal Medyanın İşlevselliği Ve Zararları Üzerine Bir İnceleme. *Resilience*, 4(2), 293-304.
- Dugdale, J., Van De Walle, B., & Koeppinghoff, C. (2012, April). Social Media And Sms İn The Haiti Earthquake. In *Proceedings Of The 21st İnternational Conference On World Wide Web* (Pp. 713-714).
- Duman, K. (2019). Haber Kaynağı Olarak Sosyal Ağların Kullanımı: Türk İnternet Haber Siteleri Üzerine Bir Analiz (Egıfder) Cilt: 7, Uluslararası Türk Dünyası Basın Sempozyumu Özel Sayısı, S. 1637-1654
- Ergünay, O, Gülkan, P., ve Güler, H, H.,(2008), Afet Yönetimi İle İlgili Terimler: Açıklamalı Sözlük. Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri. Ed: M Kadioğlu, E Ozdamar. İç İşleri Bakanlığı Ve Jica Türkiye Ofisi. Mart Ankara Açıklamalı Sözlük, S.325

- Ergünay, O. (2007). Türkiye'nin Afet Profili. *Tmmob Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 5(7), 1-14.
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (1. Baskı). (Çev. Süleyman İrvan). İstanbul: Bilim Sanat Yayınları.
- Genç, F. N. (2007). Türkiye'de doğal afetler ve doğal afetlerde risk yönetimi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(5), 201-226.
- Güler, Ç., Çobanoğlu, Z., ve Baskı, B. (1994). Afetler. *Tc Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi*, 33.
- Hsieh, F. H. ve Shannon, S. E. (2005). Three Approaches To Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- Kaigo, M. (2012). Social Media Usage During Disasters And Social Capital: Twitter And The Great East Japan Earthquake. *Keio Communication Review*, 34(1), 19-35.
- Karahisar, T. (2016). Olası Bir Depremde Koordinasyonun Sağlanması Ve Sosyal Medyanın Rolü. *Beykoz Akademi Dergisi*, 4(2), 43-64.
- Keim, M. E., & Noji, E. (2011). Emergent Use Of Social Media: A New Age Of Opportunity For Disaster Resilience. *American Journal Of Disaster Medicine*, 6(1), 47-54.
- Mavi, E. E. (2020). Afet Kriz Yönetiminde Medya: 30 Ekim 2020 İzmir Depremi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 31-53.
- Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş Nitel Düşünce İçin Bir Rehber*. (Çev. A. Gümüş ve M. S. Durgun). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Öztekin, H. (2015). Yeni Medyada Nefret Söylemi: Ekşi Sözlük Örneği. *Journal Of International Social Research*, 8(38).
- Sallan Gül, S. ve Kahya Nizam, Ö. (2021). Sosyal Bilimlerde İçerik ve Söylem Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, Özel Sayı 1, ss. 181-198. Doi: 10.30794/Pausbed.803182
- Soydan, E. ve Alpaslan, N. (2014). Medyanın Doğal Afetlerdeki İşlevi. *İstanbul Journal Of Social Sciences (2014) Summer*, 7, 53-64.
- Splendiani, S., & Capriello, A. (2022). Crisis Communication, Social Media And Natural Disasters–The Use Of Twitter By Local Governments During The 2016 Italian Earthquake. *Corporate Communications: An International Journal*.

Subba, R., & Bui, T. (2017). Online Convergence Behavior, Social Media Communications And Crisis Response: An Empirical Study Of The 2015 Nepal Earthquake Police Twitter Project.

Şahinsoy, K. (2017). Kriz Yönetimi Açısından Geleneksel Ve Sosyal Medya. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 9(4), 1-19.

Şenol, C. (2020). Türkiye’de Depremlerin Yerleşme ve Demografik Yapı Üzerindeki Etkileri (1927-2020). *Usbad Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 2(4), 620-644.

Türk Dil Kurumu (2023). Doğal Afet Kavramı. Erişim Linki: <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 12.02.2023

Usta, E. ve Yükseler, M. (2021). Afetlerde Sosyal Medya Kullanımı Ve Etik İkilemler: İzmir Seferihisar Depremi Örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(2), 249-269.

Varol, N. ve Gültekin, T. (2016). Afet Antropolojisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59).

Wilson, J. K. (2011). Responding To Natural Disasters With Social Media: A Case Study Of The 2011 Earthquake And Tsunami İn Japan. Simon Fraser University Theses.

Yates, D., & Paquette, S. (2011). Emergency Knowledge Management And Social Media Technologies: A Case Study Of The 2010 Haitian Earthquake. *International Journal Of Information Management*, 31(1), 6-13.

Yazıcı, S. ve Zincir, O. (2013). Kriz Yönetimi ve Afetlerde Sosyal Medya Kullanımı. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65-82, (49).

Yıldırım, A. ve Şimşek, H.(2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

A Haber, (2023). Kahramanmaraş depremi 85 milyonu tek yürek yaparken provokatörler de sahneye çıktı! "Help Turkey"çiler 10 günde 30 bin yalan tweet attı. 19.02.2023 Erişim Linki: <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2023/02/19/kahramanmaras-depremi-85-milyonu-tek-yurek-yaparken-provokatorler-de-sahneye-cikti-help-turkeyciler-10-gunde-30-bin-yalan-tweet-atti?paging=4>. Erişim Tarihi: 17.03.2023

CNN Türk (2023). 49. gün! Depremde ölü sayısı ne kadar oldu, güncel yaralı sayısı kaç? Hangi ilde kaç bina yıkıldı, kaç kişi öldü? Erişim Linki: <https://www.cnnturk.com/turkiye/49-gun-depremdede-olu-sayisi-ne-kadar-oldu-guncel-yarali-sayisi-kac-hangi-ilde-kac-bina-yikildi-kac-kisi-oldu> Erişim Tarihi: 26.03.2023

Digital 2023 Turkey (2023). Erişim Linki: <https://www.slideshare.net/DataReportal/turkey-255828211>. Erişim tarihi: 27.02.2023

Haber Türk (2023). Twitter deprem bölgesinin sesi oldu. 19.02.2023.
<https://www.haberturk.com/twitter-deprem-bolgesinin-sesi-oldu-3564115-teknoloji>

Şener, N. (2023). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/msb-ve-jandarma-mecliste-anlattidakika-dakika-deprem-gecesi-42239963>. 27 şubat 2023. Erişim Tarihi: 18.03.2023

We Are social, (2022). Erişim Linki: <https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/>. Erişim Tarihi: 16.03.2023

Yeniçağ Gazetesi (2023) Antakya'daki acizliği Habertürk anchormani Mehmet Akif Ersoy canlı yayında açıkladı. 08.02. 2023 Erişim Linki: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/supheli-otobuse-uyusturucu-operasyonu-646085h.htm>. Erişim Tarihi: 04.03.2023

